

मिलिट्री डिप्लोमसीची व्याप्ती वाढवण्याची गरज

लष्कर प्रमुख जनरल मनोज नरावणे यांच्या चार दिवसांच्या सौदी अरेबिया आणि संयुक्त अरब अमिरातींच्या दौऱ्यामुळे भारताचे या देशांशी सामरिक आणि सरक्षण संबधात फ़ार मोठा सुधार आला आहेत. यावर्षात लष्कर प्रमुखांचा म्यानमार ,नेपाळनंतर हा तिसरा दौरा व सौदी अरेबियाला दिलेली ही पहिली भेट आहे. एकीकडे शिया इराण, दुसरीकडे सुन्नी तुर्की यांच्या कात्रीत ते सापडले आहेत. अरब देशांचे इराणमधील युद्ध, पाकिस्तानसोबत बिघडलेले संबंध ही भारताकरता एक मोठी संधी होती. या देशांमध्ये तेल आणि नैसर्गिक वायूचे साठे असल्यामुळे मोठ्या प्रमाणावर आर्थिक आणि व्यापारी संधी निर्माण झाल्या आहेत आणि त्या मिळवण्यासाठी एक कोटींहून अधिक भारतीय या देशांमध्ये जाऊन स्थायिक झाले आहेत. मात्र इतकी वर्षे भारताचे अरब देशांशी असलेले संबंध फ़क्त व्यापारापुरते मर्यादित होते.

अमेरिका युरोपचे सैनिक भारतात लष्करी ट्रेनींग करतात

या आधी परराष्ट्रांशी आपले संबंध सुधारण्याकरता परराष्ट्र खाते हा एकुलता एक पर्याय मानला जायचा. परंतु याशिवाय सामरिक संबंध सुधारण्याकरता मिलिटरी डिप्लोमसी एक अतिशय महत्त्वाचा आयाम आहे. भारतातले अनेक हुशार विद्यार्थी यूरोप आणि अमेरिकेमध्ये उच्च शिक्षणाला जातात आणि अनेक तिथे स्थायिक होतात. परंतु अमेरिका आणि युरोपचे सैन्य भारतात लष्करी ट्रेनींग करता येतात आणि

अफगाणिस्तानमध्ये आणि इराक मध्ये लढण्याकरता जातांना भारतात प्रशिक्षण घेऊन जातात.

अनेक देशांशी भारताचे संरक्षण संबंध अतिशय मजबूत आहेत. कुठल्याही क्षणी 50 ते 60 देशांचे सैनिकी अधिकारी,सैनिक ,भारतीय सैन्याच्या वेगवेगळ्या प्रशिक्षण संस्था जसे की एनडीए,सिएमइ ,आर्मी कॉलेज आणि इतर प्रशिक्षण केंद्रांमध्ये भारतीय सैन्याबरोबर ट्रेनिंग घेत असतात. मुख्य कारण आहे की त्यांना भारतीय सैन्याच्या लढाईबाबतच्या अनुभवाचा प्रचंड आदर आहे. भारतीय सैन्य आज वेगवेगळ्या रणभूमी वरती लढते. उदाहरणार्थ लडाखमध्ये अति उंच भागामध्ये लढाई, पाकिस्तान बरोबर दोन हजार फूट ते 14 हजार फूट एवढ्या उंचीच्या डोंगराळ भागात आणि घनदाट जंगले असलेल्या भागात लढाई,पंजाब मध्ये शहरी भागात लढाई, राजस्थानचे, गुजरातचे वाळवंट,बंगलादेश युद्धामध्ये पाऊस पडणाऱ्या चिखल, दलदल असलेल्या आणि अधिक नदी आणि नाले भागात लढाई, अंदमान निकोबार अश्या विविध रणभूमीवर आपण लढलेलो आहोत/लढत आहोत .इतक्या विविध प्रकारच्या सुरक्षा आव्हानांना भारताशिवाय कुठलाही देश समोरे जात नाही. या कारणांमुळे परदेशाची सैन्य आणि त्यांचे सैनिक भारतात ट्रेनिंग घ्यायला नेहमीच उत्सुक असतात.हेच ट्रेनिंग संबध्द आता सौदी अरेबिया आणि संयुक्त अरब अमिरातींच्या बरोबर विकसित होत आहेत.कारण आज भारतीय लष्कराला युद्धाचा चांगला अनुभव आहे,त्याशिवाय दहशतवाद, अंतर्गत सुरक्षेची विविध आव्हाने आपण उत्तमपणे हाताळली अहेत.हिच आव्हाने या देशांना पण आहेत.

पाकिस्तान अरब देशांमधील कुरबुरीचा फायदा भारताने उचलला

केवळ भारतद्वेष आणि काश्मीर, याच्या आधारावर पाकिस्तान जगभरातील मुसलमान देशांकडून सहानुभूती आणि आर्थिक मदत घेत होता. आता त्याची ही रसद बंद होत आहे. तुर्कीला सौदी अरबचे स्थान घ्यायचे आहे. त्यामुळे तुर्की नेहमीच सौदीच्या विरोधात असतो. इराण आणि सौदीचे वैमनस्य तर शतकानुशतके आहे. तुर्कीने, पाकिस्तान, मलेशिया व इराण यांना घेऊन मुस्लिम देशांची एक नवी संघटना तयार करण्याचे घोषित केले. नाराज सौदीने, पाकिस्तानला आपले ३०० कोटी डॉलर्स परत करण्यास सांगितले व उधारीत कच्चे तेल देणेही बंद केले.

ऑगस्टमध्ये पाकिस्तानच्या सैन्यदलांचे प्रमुख कमर जावेद बाजवा, आयएसआयचे प्रमुख फैझ हमीद सौदी अरेबियाच्या दौऱ्यावर गेले असता आपल्यालाही सौदी अरेबियातील सर्वोच्च सन्मान मिळेल अशी बाजवांची अपेक्षा होती. पुरस्कार राहिला बाजूला, सौदीचे युवराज मोहम्मद बिन सलमान (एमबीएस) यांनी पाकिस्तानच्या लष्कर प्रमुखांना साधी भेटदेखील नाकारली. पाकिस्तानचे माजी लष्कर प्रमुख जनरल राहिल शरीफ ४१ इस्लामिक देशांच्या दहशतवाद विरोधी आघाडीचे सरसेनापती म्हणून सौदी अरेबियातच आहेत. स्वातंत्र्यानंतर अनेक दशके पाकिस्तान आखाती अरब देशांना स्वतःचे लष्करी अधिकारी आणि सैन्य भाड्याने पुरवत होता. पाकिस्तानने आपल्या अण्वस्त्र प्रकल्पालाही 'इस्लामिक बॉम्ब' असे म्हटले होते. मात्र आज आखाती अरब देशांचे पाकिस्तानशी वितुष्ट निर्माण झाले असून पाकिस्तानी कामगारांना व्हिसा न देण्याचा निर्णय संयुक्त अरब अमिरातींनी घेतला आहे. पाकिस्तान आणि अरब देशांमधील कुरबुरीचा फायदा भारताने उचलला आणि या देशांशी आपले

संबंध अधिक मजबूत केले. सौदी अरबच्या संरक्षण अकादमीत जनरल नरवणे यांचे व्याख्यानही झाले.

लष्करी आणि गुंतवणुकीच्या क्षेत्रात अनेक संधी

या देशांसोबत आर्थिक, व्यापारी, लष्करी आणि गुंतवणुकीच्या क्षेत्रात अनेक संधी आहेत. यातील संरक्षण विषयक आव्हानं आणि संधींचा आढावा घेण्याच्या दृष्टीने जनरल नरावणे यांची भेट महत्त्वाची होती. हे देश संरक्षण साहित्याच्या जगातील सर्वात मोठ्या आयातदारांपैकी आहेत. ते मुख्यतः अमेरिकेकडून खरेदी करत असले तरी भारतही त्यांचा मोठा विक्रीदार होऊ शकतो. 'आत्मनिर्भर भारत' योजनेच्या अंतर्गत भारताने संरक्षण क्षेत्र खासगी तसेच आंतरराष्ट्रीय उत्पादकांसाठी अधिक खुले केले आहे. भारत, तसेच आखाती देशांच्या एकत्र येण्याने संरक्षण सामग्रीची सर्वात मोठी बाजारपेठ बनू शकते.

रायफल, गन्स आदी शस्त्रे वापरणारे हे देश आहेत ,आपल्याकडे मुबलक तयार होणारी शस्त्रे त्यांना निर्यात करता येतील,आणि आपल्याकडील शस्त्रास्त्र निर्मिती करणार्या कारखान्यांचा वापर चांगल्या पद्धतीने होऊ शकेल. त्यासाठी त्यांच्या आणि आपल्या सैनिकांनी एकत्र येऊन युद्ध अभ्यास करण्याची गरज आहे. जसा अमेरिका आपल्याशी लष्करी सहयोग वाढवत आहे तसाच या देशांशी वाढवायला पाहिजे.भौगोलिकदृष्ट्या भारताशी असलेली जवळीक, या देशांचा आर्थिक गाडा हाकणारी भारतीय श्रमशक्ती आणि ऊर्जा क्षेत्रात या देशांवर

भारताचे असलेले अवलंबित्व यामुळे ही भागीदारी दोघांसाठी फायद्याची ठरते.

डिफेन्स अॅटची संख्या वाढवणे जरूरी

सगळ्या राष्ट्रांमध्ये आपले दुतावास आहेत. मात्र केवळ ३०% देशात दुतावासामध्ये सैनिक अधिकारी नियुक्त केले जातात. त्याला डिफेन्स अॅटची म्हटले जाते. हे प्रमाण आपण वाढवले पाहिजे .सामरिक द्रुष्ट्या महत्वाच्या देशात डिफेन्स अॅटची नियुक्त करायला पाहिजे. या डिफेन्स अॅटचीकडे अनेक महत्वाची कामे दिली असतात. संरक्षण संबध्द वाढवणे, गुप्त हेर माहिती आदान प्रदान करणे ,त्या देशातिल भारतीयांशी संबध्द ठेवून त्यांना तिथे सुरक्षा देणे वगैरे. भविष्यकाळात विशेषतः युद्धजन्य परिस्थितीत वा आपत्कालीन परिस्थितीत त्याचा आपल्याला नक्कीच फायदा होतो.

काय साध्य झाले

मिलिटरी डिप्लोमसी चा वापर करून सर्व देशांशी आपले संरक्षण संबध्द, सामरिक संबध्द मजबूत करणे फ़ायद्याचे आहे. नेमके हेच जनरल नरवणे यांच्या सौदी अरेबियाला झालेल्या भेटीमध्ये साध्य झाले.सध्या सुन्नी जगतात सौदी अरेबिया आणि तुर्कस्तान, पाकिस्तान असे एक जवळजवळ युद्धच सुरू आहे. यामुळे पाकिस्तान आणि सौदी अरेबिया मध्ये एक मोठा दुरावा आलेला आहे. नेमका याचाच फायदा घेऊन जनरल नरवणे सौदी अरेबिया मध्ये पोहोचले. आता भारताने मिलीटरी डिप्लोमसी चा वापर मोठ्या प्रमाणात करणे सुरू केला आहे .इतर देशांशी

आपल्या असलेल्या चांगल्या संरक्षण संबंधाचा फायदा घेऊन आपण आपले सामरिक संबंध, आर्थिक संबंध आणि इतर संबंध या देशांशी अजून जास्त बळकट करायला पाहिजे.